

---

## **Informe declaració Be d'Interès Cultural amb categoria de lloc històric, del Puig d'Almirra al municipi de Camp de Mirra**

Autor: Comissió Llegat Històric

Aprovació: Ple, 27 octubre 2014

---

### **Antecedents.-**

Amb data 31 de juliol, registre d'entrada núm. 430, es rep al Consell Valencià de Cultura escrit i documentació, enviat per la Dir. Gral. de Cultura, en el que se sol·licita informe preceptiu sobre la possible declaració com B.I.C., amb la categoria de lloc històric, del Puig d'Almirra en el terme municipal del Camp de Mirra, d'acord amb el que disposa l'art. 27 de la Llei 4/1998, d'onze de juny, del Patrimoni Cultural Valencià.

La Comissió de Govern del C.V.C., del mes de setembre, encarrega a la Comissió de Llegat Històric la realització de l'informe corresponent la qual designa als consellers Vicente Ferrero Molina i Jesús Huguet Pascual la redacció escaient.

### **Justificació.-**

Alfonso VIII de Castella i Alfons I d'Aragó havien signat en 1178 el conegut com Tractat de Cazorla, en el que s'estipulava que la corona aragonesa arribaria fins Xàtiva, Dènia i la Vall de Biar. Però l'infant Alfonso de Castella, futur Alfonso X "el Sabio", va intentar conquerir en 1242 Alzira sense aconseguir-ho i quan Jaume I posa setge a Xàtiva en 1244 intentà apoderar-se de la ciutat mitjançant negociacions i compra de voluntats dels sarraïns, fracassant també. Per tal d'impedir una fractura entre els reis cristians peninsulars el 26 de març de 1244 es reunien en un pujollet de la partida d'Almirra ( dit també Almizrà o Almisrà), a la vora de Biar, el rei Jaume I i l'infant Alfons, en nom de Castella, signant un pacte en el qual s'estipulava que les terres al sud de la línia Biar-Busot, fins la Vila Joiosa, quedaven reservades a la conquesta castellana<sup>1</sup>.

Malgrat que posteriorment les terres al nord del Segura serien incorporades al Regne de València per la Sentència Arbitral de Torrellas (1304) i Tractat d'Elx (1305), és el Tractat d'Almirra aquell que condiciona l'espai físic del regne valencià creat per Jaume I.

Històricament i sentimental el Tractat d'Almirra ha estat referent en la construcció de la identitat valenciana, per això actes, celebracions, escenificacions, manifestacions artístiques, religioses i socials, folclore, etc....han fet d'eixa efemèride un recordatori cívic considerable.

---

<sup>1</sup> Cal assenyalar que Jaume I mai no va violar, ni ho intentà, el Pacte de Cazorla tot i que el reietó musulmà de València, Zayyan ibn Mardanix, li va oferir el Castell d'Alacant, en 1240. Jaume I al "Llibre dls feyts" ho narra així:....*haviem convinences amb lo rey de Castella e haviem partides les terres ja en temps de nostre pare e son avi, e quel Castell era de la sua partida, perquè la convinença que nós li haviem feyta no la volíem trencar...*

### *Recerca del lloc exacte d'Almisrà.-*

Els historiadors Roc Chabás i Teodor Llorente, els anys 1887 i 1889, proposaren la ubicació d'Almisrà amb l'actual Camp de Mirra.

També Figueras Pacheco identificà el lloc amb el Camp de Mirra, però serà Joaquín Cartagena qui contribuirà definitivament a ubicar l'actual població del Camp de Mirra com Almisrà en un informe emès per la Real Academia de la Historia, que fou tramés pel Govern Civil de la província d'Alacant a l'alcalde del Camp de Mirra, amb data 8 de juliol de 1926.

### *Descripció del bé, objecte de declaració.-*

La delimitació s'estableix en funció de criteris històrics, patrimonials i urbanístics, arqueològics, topogràfics i paisatgístics.

Bens d'Interés Cultural (BIC) i voltants a protegir:

- El Puig on està el castell i on segurament es signà el Tractat.
- Torre del Camp de Mirra (s. XIV) unida a l'ermita.
- Petroglif de les Graelltes (categoria zona arqueològica).

Bens de Rellevància Local (BRL). Aquests Bens de Lloc Històric tene amés una significació artístic-arquitectònic, arqueològic o etnològic:

- Ermita i adjacents de sant Bertomeu.
- Casa de les Monges, Les Penyetes.
- Casa del Batle, Les Penyetes.
- Casa en Les Penyetes.

Amb categoria d'espai etnològic:

- La sèquia Major.

Espais de protecció arqueològica:

- Jaciment arqueològic situat al paratge de la Fantasmeta, on es trobem restes muràries i una possible torre.

### *La representació del Tractat d'Almisrà.-*

Esta representació teatral es celebra cada 25 d'agost al pòrtic de l'església parroquial de sant Bertomeu, propiciant la divulgació de l'esdeveniment històric que ara es vol protegir.

La celebració del seté centenari de la mort de Jaume I, l'any 1976, significà un important avanç pel coneixement de la nostra història. Centrada al Camp de Mirra s'intenta que arribés per tot arreu.

Eixe any, el dia 7 de novembre s'estrenà la primera versió del relat, obra de Francisco González Mollá, tres anys després, en 1979, s'estrenà l'actual, obra de Salvador Doménech

Llorens, amb música de Matilde Salvador, J. Albero Francés i R. Pasqual Vilaplana. La representació, des de fa trenta-vuit anys està organitzada pel Patronat del Tractat d'Almisrà que presideix Romà Francés Berbegal.

En la representació hi intervenen quaranta veïns, d'un total de cinc cents habitants, demostració de l'arrelament del fet històric i la importància que la població li dona, com també la comarca i tota la Comunitat; tot i que assisteixen més de mil espectadors de tots els àmbits socials com un homenatge al rei que va conformar la nostra història com a poble. Igualment la representació, any a any, ajuda a conèixer i mantenir el llegat que ara cal protegir.

Amb motiu de la commemoració del seté centenari, el 5 de desembre de 1976, fou inaugural un monument en marbre i bronze dedicat al Tractat d'Almisrà, essent col·locat a la plaça de Jaume I. L'obra, de l'escultor V. Ferrero, segueix rememorant, amb les institucions locals, autonòmiques, universitats,... la transcendència d'aquests fets històrics.

### **Conclusions.-**

1.- El Consell Valencià de Cultura considera que el denominat com Puig d'Almirra reuneix les condicions per ser declarat Be d'Interès Cultural, com Lloc Històric, (B.I.C.).

S'observa una àmplia zona de protecció del monument que preservarà la silueta paisatgística, així com la imatge arquitectònica.

2.- Tot i la transcendència històrica i identitària caldria demanar a les autoritats responsables (municipals, provincials i autonòmiques) que procuraren la recuperació de l'espai dotant-lo d'elements informatius sobre l'esdeveniment, tant convencionals com mitjans electrònics com el QR-Code.

3.- Igualment seria convenient que l'ajuntament del Camp de Mirra publicara un Plànol-Guia del Lloc Històric, amb fotografies i fitxes, així com que propiciés visites guiades a l'espai.

4.- Este informe s'enviarà a la Dir. Gral. de Cultura, peticionària del mateix, a l'Ajuntament del Camp de Mirra, i a la FVMP.

---

## **INFORME SOBRE LA DECLARACIÓN COMO BIÉN DE INTERÉS CULTURAL (B.I.C.) CON LA CATEGORÍA DE SITIO HISTÓRICO, DEL PUIG DE ALMIZRA AL MUNICIPIO DE CAMPO DE MIRRA.**

### **ANTECEDENTES.-**

Con fecha 31 de julio, registro de entrada núm.430, se recibe en el Consell Valencià de Cultura escrito y documentación, enviado por la Dirección General de Cultura, en el que se solicita informe preceptivo sobre la posible declaración como BIC, con la categoría de sitio histórico, del Puig de Almizra en el término municipal de Campo de Mirra, de acuerdo con lo que dispone el art. 27 de la Ley 4/1998 de once de junio, del patrimonio Cultural Valenciano.

La Comisión de Gobierno del CVC del mes de septiembre, encarga a la Comisión de Legado Histórico la realización del informe correspondiente, la cual designa a los Consellers Vicente Ferrero Molina y Jesús Huguet Pascual, la redacción pertinente.

### **JUSTIFICACIÓN.-**

Alfonso VIII de Castilla y Alfonso I de Aragón habían firmado en 1178 el conocido Tratado de Cazorla, en el que se estipulaba que la corona aragonesa llegaría hasta Játiva, Denia y la Vall de Biar. Pero el infante Alfonso de Castilla, futuro Alfonso X "el Sabio" intentó conquistar en 1242 Alcira, sin conseguirlo y cuando Jaime I pone sitio a Játiva en 1244, intenta apoderarse de la ciudad mediante negociaciones y compra de voluntades de los sarracenos, fracasando también. Con tal de impedir una fractura entre los reyes cristianos peninsulares, del 23 al 26 de marzo de 1244 se reúnen en un promontorio de la partida de Almizra (dicho también Almirra o Almisrà), próximo a Biar, el rey Jaime I y el infante Alfonso, en nombre de Castilla, firmando un pacto en el cual se estipulaba que las tierras al sur de la línea Biar- Busot, hasta Villajoyosa quedaban reservadas a la conquista castellana<sup>1</sup>.

---

1

Cabe señalar que Jaime I no violó nunca, ni tan siquiera lo intentó, el Pacto de Cazorla, a pesar de que el emir musulmán de Valencia, Zayyan Ibn Mardanix, le ofreció el castillo de Alicante en 1240. Jaime I en el "Llibre dels feyts" lo narra así:.....*haviem convinences amb lo rey de Castella e haviem partides les terres ja en temps de nostre pare e son avi, e quel Castell era de la sua partida, perquè la convenença que nós li haviem feyta no la volíem trencar...*

A pesar de que posteriormente las tierras al norte del Segura serían incorporadas al Reino de Valencia por la Sentencia Arbitral de Torrellas (1304) y el Tratado de Elche (1305), es el Tratado de Almizra el que condiciona el espacio físico del reino de Valencia creado por Jaime I.

Histórica y sentimentalmente el Tratado de Almizra ha sido un referente en la construcción de la identidad valenciana; por eso, actos, celebraciones, escenificaciones, manifestaciones artísticas, religiosas y sociales, folclore, etc... han hecho de esta efeméride un recordatorio civil considerable.

### **La búsqueda del lugar exacto de Almizra**

Los historiadores Roque Chabás y Teodoro Llorente en los años 1887 y 1889 respectivamente, empezaron a despejar dudas proponiendo la idea, muy verosímil de Almizra con el actual Campo de Mirra.

También Figueras Pacheco se reafirmó en la identificación del Campo de Mirra, pero fue una iniciativa de Joaquín Cartagena la que contribuyó definitivamente a la ubicación, reconociendo el actual Campo de Mirra como Almizra mediante un informe emitido por la Real Academia de la Historia, el cual fue remitido por el Gobierno Civil de la provincia de Alicante al alcalde de dicha población, con fecha de 8 de julio de 1926.

### **Descripción de bien, objeto de declaración**

La delimitación se establece en función de criterios históricos, patrimoniales y urbanísticos, arqueológicos, topográficos y paisajísticos.

Bienes de Interés Cultural (BIC) y sus entornos de protección:

- El Puig donde se asienta el castillo y donde probablemente se firmó el Tratado.
- Torre de Campo de Mirra (s. XIV) adosada a la ermita
- Petroglifo de Les Graelltes (categoría de zona arqueológica)

Bienes de Relevancia Local (BRL):

Estos Bienes de Sitio histórico tienen además un significado de carácter artístico arquitectónico, arqueológico o etnológico.

- Ermita y eremitorio de San Bartolomé
- Casa de Les monges, Les Penyetes
- Casa del Batle, Les Penyetes
- Casa en Les Penyetes

Con categoría de espacios etnológicos

- La acequia Mayor

Con categoría de espacio de protección arqueológica

- El yacimiento arqueológico situado en el paraje de la Fantasmeta, donde se encuentran restos murarios y de una posible torre.

### **La representación del Tratado de Almisra**

Esta representación teatral que cada 25 de agosto se celebra en el Pórtico de la Iglesia Parroquial de San Bartolomé, aporta una enorme divulgación del hecho histórico que ahora ampliamente prevé proteger.

La celebración del séptimo centenario de la muerte de Jaime I, en el año 1976, significó un gran avance en el conocimiento de nuestra historia, llegó a todos y se centró en Campo de Mirra.

Ese año, el día 7 de noviembre se estrenó la primera versión del relato, obra de Francisco González Mollá y tres años después, en 1979 se estrenó la que perdura hasta hoy, 38 años después, obra de Salvador Domenech Llorens, con música de Matilde Salvador, J. Albero Francés y R. Pascual Vilaplana. La representación queda organizada por el Patronato del Tratado de Almisra que preside Román Francés Berbegal.

En dicha representación intervienen 40 vecinos de un total de 500 habitantes, lo cual da idea de lo arraigado del hecho histórico y la importancia del mismo para el pueblo, la comarca y la comunidad entera, ya que asisten más de 1000 espectadores de todos los ámbitos sociales y culturales, siendo un gran homenaje y reconocimiento público al monarca que conformó nuestra historia. Del mismo modo y año tras año la puesta en escena ayuda a conocer y mantener el legado que ahora estará protegido.

Con motivo de la conmemoración del séptimo centenario, el 5 de diciembre de 1976, fue inaugurado un Monumento en mármol y bronce dedicado al Tratado de Almisra que quedó ubicado en la Plaza de Jaime I. La obra, del escultor V. Ferrero, fue financiada por la Diputación Provincial de Alicante, que sigue junto con la Generalitat, Ayuntamiento, Universidad y otras Instituciones, prestando su apoyo a estos hechos.

### **CONCLUSIONES.-**

1.- El Consell Valencià de Cultura considera que el denominado Puig d'Almisra reúne las condiciones para ser declarado Bien de Interés Cultural como Sitio Histórico.

Se observa una muy amplia zona de protección de Monumentos que preservará la silueta paisajística, así como la imagen arquitectónica.

2.- Dada su transcendencia histórica e identitaria, sería de gran interés que las autoridades responsables (municipales, provinciales y autonómicas) procuraran al máximo la recuperación del espacio, dotándolo de elementos informativos convencionales como con medios electrónicos, como el QR-Code

3.- Igualmente sería conveniente que el Ayuntamiento de Campo de Mirra publicase un Plano-Guía del Lugar Histórico, con fotografías y fichas, así como que propiciara visitas guiadas a la zona.

4.- Este Informe será enviado a la Dirección General de Cultura, peticionaria del mismo, a la Diputación Provincial de Alicante, al Ayuntamiento de Campo de Mirra y a la FVMP.